

زنجیره بلوکی و رمز پول ها؛ کاربردها، چالش ها و تنظیم گری

دکتر یاور دشت بانی، پژوهشگر موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی

استفاده از پول مجازی و رمز ارزها در سرتاسر دنیا در حال گسترش است. گسترش کاربرد ارزهای مجازی نظیر بیت کوین و دیگر انواع رمزارزهای موجود در بازار موسوم به آلت کوین ها می تواند در کنار فرصت های بالقوه، تهدیدات مهمی را نیز در پی داشته باشد. واقعیت آن است که در یک دسته بندی کلی منشأ عمده چالش ها و بعضاً فرصت ها به موارد زیر برمی گردد:

الف- تغییر در اکوسیستم بازارهای مالی ب- تغییر در اکوسیستم انرژی ج- امنیت اقتصادی و عدم پشتوانه دولتی

د- تحت تأثیر قرار گرفتن سیاست های پولی بخصوص استقلال و کنترل بانک مرکزی در اقتصاد پول کشور

بنابراین لازم است مبتنی بر موارد کلی مورد اشاره، حوزه رمز ارزها را مورد مطالعه و ملاحظه قرار داده و سیاست ها و تنظیم گری متناسب با پذیرش یا عدم پذیرش کشورها صورت پذیرد.

تعریف پول دیجیتال و ارز مجازی از زبان مؤسسه های مختلف بین المللی

بانک مرکزی اروپا (۲۰۱۲): "یک ارز مجازی، نوعی از پول دیجیتال، قانونگذاری نشده که توسط توسعه دهنده های خصوصی توسعه داده شده و کنترل می شود. نکته قابل توجه این که این پول تنها در میان افرادی که عضو این جامعه خصوصی هستند استفاده و پذیرفته می شود." کارگروه اقدام مالی (FATF) ۲۰۱۴: "ارز مجازی یک نمایش دیجیتال از یک ارزش است که می تواند به صورت دیجیتال مبادله شود و این نقش ها را داشته باشد: (۱) واسطه مبادلات؛ (۲) مبنای ارزش (گذاری)؛ (۳) ذخیره ارزش. این در حالی است که هیچ وجهه قانونی ندارد و تنها در یک شبکه خصوصی و منطقه خاص قانونی که توسط اعضای آن پذیرفته شده قابل استفاده است."

کمیته پرداخت ها و زیرساخت های بازار (CPMI) دیدگاه متفاوت تری نسبت به ارز دیجیتال دارد: "ارز دیجیتال به عنوان هر شکل الکترونیکی پول، یا وسیله مبادله ای که دارای دفتر توزیع شده و یک سیستم پرداخت غیرمتمرکز است."

بانک تسویه حساب‌های بین‌المللی (۲۰۱۵): " ارز دیجیتال یک دارایی است که بصورت الکترونیکی ذخیره شده و همان نقش پول فیزیکی به عنوان ابزاری برای تسهیل کردن پرداخت ها را ایفا می‌کند."

اهم مزایا و چالش‌های رمز ارز و ملاحظاتی بر آن

۱. آزادی در پرداخت و دسترسی بین‌المللی بخصوص در شرایط تحریمی ۲. هزینه عملیاتی پایین در معاملات بین‌المللی ۴. سرعت بالا در انتقالات بین‌المللی و فرامرزی ۵. عدم امکان خلق پول بی‌رویه در اقتصاد ۶. عدم توانایی دولت‌ها در مصادره و بلوکه کردن ۷. قراردادهای هوشمند ۸. کاهش قدرت تحریم دلاری آمریکا علیه اقتصاد ایران ۹. امکان ایجاد رمزینه‌ارزهای منطقه‌ای و تسهیل در پیمان‌های پولی دو و چندجانبه ۱۰. تسهیل در جهانی شدن کسب‌وکارهای داخلی و بهبود صادرات غیرنفتی ۱۱. عدم امکان جعل و چاپ یا انتشار تقلبی رمز ارزها ۱۲. امکان جذب سرمایه‌گذاری خارجی ۱۳. جلوگیری از خروج ارز از کشور ۱۴. ایجاد پایه‌های مالیاتی جدید و ...

اما برخی مزایای مذکور محل بحث و ملاحظه و حتی نقد اساسی است؛ به عنوان مثال، در مورد بند یک؛ وجود رمز ارزها و بهره‌گیری از آن با خارج ساختن دلار از یک هژمونی و جهان‌روایی در عرصه تجارت بین‌الملل، امکان تجارت بدون نگرانی و ترس از تحریم (بخصوص تحریم‌های ثانویه) را فراهم نماید، در حالی که شرط اول تجارت اعتماد دو طرف مبادله نسبت به یکدیگر است و دقیقاً همین موضوع در استفاده از رمز ارزها، ایجاد دردسر خواهد کرد، چرا که احتمال آن می‌رود که شخص وارد کننده به جهت عدم وجود مستندات قانونی و عدم تضمین‌های بانکی و دولتی (که در شرایط استفاده از پول‌های رایج فراهم است) دریافت وجه را منکر شده و یا علیرغم دریافت وجه در ارسال کالا یا خدمت اهمال نماید و این یعنی "ریسک در تجارت با استفاده از رمز ارز". از سوی دیگر در شرایط استفاده از پول‌های رایج، با استفاده از ابزارهای بازار مشتقه پوشش لازم به دلیل ریسک ناشی از نوسانات ارز صورت می‌گیرد. حال این سؤال مطرح می‌شود که آیا چنین پوششی در شرایط استفاده از رمز ارزها ممکن و فراهم است؟! یا می‌دانیم زمانی دولت‌ها در نظام مالی و بانکی اقدام به مصادره نمودن پول می‌کنند که امری خلاف قانون به مانند پولشویی یا فرار مالیاتی صورت گرفته است، حال سؤال این است که آیا

عدم امکان مصادره در شرایط استفاده از رمز ارز مزیت محسوب می شود؟! اینها مصادیقی است که نقد اساسی بدان وارد است.

البته برخی موارد نیز می بایست با ملاحظاتی همراه شود؛ بطور مثال استفاده از رمز ارزها منجر به کاهش هزینه کارمزد انتقالات و عملیات مالی می شود، نه کل هزینه عملیات. چه بسا بخش مهمی از هزینه های عملیات مالی می تواند ریشه در عدم تقارن اطلاعات داشته باشد که گمان می رود در شرایط بهره گیری از رمز ارزها این مورد پررنگ تر باشد. در واقع سرعت بالای نقل و انتقالات از این منظر به عنوان مزیت مطرح می شود، وگرنه در عملیات معمول نقل و انتقالات مالی با پول های رایج (Fiat Money) نیز سرعت بسیار بالایی حاکم است. که لازم است توجه کارشناسان و کاربران حوزه رمز ارزها به این موارد و ملاحظات لازم جلب شود.

بازارهای مالی در اکوسیستم رمزارزها (Crypto Currency)

الف) بازار ارزهای حاصل از عرضه اولیه (ICO) که در آن کسب سود از طریق خرید توکن ها یا کوین های عرضه اولیه صورت می گیرد و البته لازم است به مواردی از قبیل؛ (۱) دشواری ارزیابی فنی پروژه برای مخاطب عام (۲) نااطمینانی در خصوص ظرفیت های تیم پروژه (۳) نااطمینانی در خصوص سرنوشت و آینده رمزارز توجه داشت.

ب) بازار اسپات رمز ارز (Spot Market) یا خرید و فروش رمزارز در بازار تسویه آنی رمزارزها که در آن کسب سود از طریق آربیتراژ و معاملات کوتاه مدت و نوسان گیری صورت می گیرد و البته لازم است به؛ (۱) کسب سود تنها از طریق رشد قیمت (۲) عدم انتفاع از کاهش قیمت (۳) کسب سود تنها به اندازه موجودی سرمایه، توجه شود.

ج) بازار مشتقات رمز ارز (Derivatives market) یا معامله ابزارهای مالی توسعه داده شده مبتنی بر رمزارزها که در آن کسب سود از طریق (۱) موقعیت های معاملاتی (۲) امکان انتفاع از هرگونه تغییر قیمت (۳) امکان استقراض و دریافت اعتبار معاملاتی صورت می گیرد. البته بایستی توجه شود که خطر تبدیل اکوسیستم رمز ارز به یک پلتفرم شرط بندی وجود دارد.

رمز پول بانک مرکزی (CBDC) و لزوم بکارگیری آن

رمز پول بانک مرکزی نسخه دیجیتال پول نقد یا همان پول های فیزیکی هستند که بانک های مرکزی منتشر می کنند و طراحی آنها شبیه پلتفرم های آنلاین موجود هست با این تفاوت که پولی که در قالب پول دیجیتال بانک مرکزی نگهداری می شود معادل سپرده ای نزد بانک مرکزی

است. ضرورت ورود بانک‌های مرکزی کشورها را جهت خلق و تولید رمز پول‌های مختص به خود، می‌توان از مطالب بخش‌های پیشین احصاء کرد، اما بطور مشخص؛ نپذیرفتن کریپتوهای خصوصی به عنوان پول رایج یا واقعی - نبود نظارت و پشتیبانی توسط نهادهای مسئول - نبود پذیرش عمومی به عنوان ابزار پرداخت - امکان کاربرد در عملیات تبهکارانه - نوسانات شدید در قیمت و ارزش / دارایی سوداگرانه (قمار) اهم دلایل دولت‌ها جهت دخالت در سیستم پرداخت و انگیزه برای خلق می‌باشد. به هرسو فرصت‌های ارز دیجیتال بانک مرکزی برای پشتیبانی از ثبات مالی و پولی را می‌توان بدین شرح عنوان کرد :

- ۱- سنگ بنایی برای پرداخت‌های برون مرزی بهتر ۲- رسیدگی به پیامدهای کاهش پول نقد
- ۳- بهبود دسترسی و کارایی پول بانک مرکزی ۴- برآورده کردن نیازهای پرداخت در اقتصاد دیجیتال
- ۵- پشتیبانی از کارایی، رقابت و نوآوری در پرداخت ۶- جلوگیری از خطر شکل‌های جدید پول خصوصی ۷- پشتیبانی از چشم انداز پرداخت پایدار